

Bescherming beverburcht Maasoever bij Vortum-Mullem

Foto Gijs Meijer/ Grontmij (augustus 2014)

12 december 2014

Gijs Kurstjens

Notitie voor Rijkswaterstaat Zuid-Nederland

Rijkswaterstaat
Ministerie van Infrastructuur en Milieu

1. Inleiding

Rijkswaterstaat heeft de realisatie van natuurlijke oevers langs de Maas (KRW 3^e tranche) aanbesteed aan Martens en Van Oord. Een van deze trajecten betreft een oever nabij Vortum-Mullem in de gemeente Boxmeer (rivierkm 144-145; zie figuur 1). Het betreft een oevertraject waar in het verleden vier inhammen met vooroevers zijn aangelegd. De inhammen zijn intussen vrijwel geheel met ooibos dicht gegroeid. In het huidige ontwerp voor deze oever is voorzien dat alle ooibos wordt gekapt (Stroomlijn), dat de inhammen worden aangevuld en dat de (voor)oeverbesteding tot ca. 1m onder stuwpeil wordt verwijderd (figuur 2).

In winter van 2012 zijn eerste sporen gevonden van een bever (waarneming.nl). Inmiddels is bekend dat er in de meest zuidelijke inham een beverburcht aanwezig is. Informatie van lokale natuuronderzoekers leert dat het een familieburcht betreft. Eind juli 2014 zijn er jongen waargenomen waarvan geluidsopnamen zijn gemaakt (pers. Informatie Theo Verschuur via Albert Klarenberg uit Boxmeer).

Rijkswaterstaat heeft behoefte aan advies over de omgang met deze beverburcht in verband met de strenge bescherming op grond van de Flora- en faunawet. Het verwijderen van beverburchten is alleen bij hoge uitzondering mogelijk en wordt getoetst aan drie criteria, waaraan alle drie moet zijn voldaan:

- 1) Er is sprake van een in de wet genoemd belang
- 2) Er is geen alternatief
- 3) Doet geen afbreuk aan de gunstige staat van instandhouding

Om aan criterium 2 te voldoen is in deze notitie onderzocht of aanpassing van het plan/ontwerp gericht op bescherming van de beverburcht mogelijk is.

De Natuurbeschermingswet is hier niet aan de orde omdat de ingreep niet is voorzien in een Natura 2000 gebied. Het dichtstbijzijnde N2000 gebied met een instandhoudingsdoelstelling voor de bever is het gebied Maasduinen. In dit gebied leven bevers in enkele beekdalen zoals het Geldernsch-Nierskanaal en de Eckeltsche Beek. De Eckeltsche Beek mondt min of meer tegenover de oever van Vortum-Mullem in de Maas uit. Een deel van het beekdal van de Eckeltsche Beek maakt onderdeel uit van het N2000 gebied en hier is ook een beverterritorium (familie) gevestigd nabij het golfterrein. De monding van de Eckeltsche Beek in het winterbed van de Maas maakt overigens geen onderdeel uit van het N2000 gebied, maar wordt mogelijk wel benut door de beverfamilie uit het N2000 gebied. Het mondingsgebied van de Eckeltsche beek kan dan ook niet als compensatie worden meegenomen voor de beverfamilie in de Maasoever bij Vortum-Mullem.

Figuur 1. Luchtfoto van het betreffende oevertraject plus omgeving (Bron Bingmaps). Blauwe streep is de oeverzone waar herinrichting is voorzien met locatie beverburcht (ster). Oranje streep betreft 300m lange zone met te sparen ooibos (zie paragraaf 3). Rode streep betreft het deel van het plan (250m, de gehele laatste inham) waarvan geadviseerd wordt om het niet uit te voeren om de beverburcht plus voldoende foerageergebied te beschermen (zie paragraaf 3).

[illegible]

2. Bescherming burcht en foerageergebied

Vanuit de Flora- en faunawet is de beverburcht en een zone met een straal van 30m eromheen beschermd (Soortenstandaard Bever: Anonymus, 2012).

Om de functionaliteit van de beverburcht te garanderen is er ook voldoende foerageergebied nodig. Daarbij zijn de volgende uitgangspunten gehanteerd (overgenomen uit notitie aanvullende richtlijnen t.b.v. omgang met bevers voor het project inhaalslag Stroomlijn, Natuurbalans/ Gijs Kurstjens/ CSO voor Rijkswaterstaat, september 2014).

Foerageergebied

Er dient voldoende foerageergebied behouden te blijven nabij een vaste rust- en verblijfplaats om het functioneren van de vaste rust- en verblijfplaats te garanderen. De hoeveelheid foerageergebied wordt bij bevers doorgaans uitgedrukt in meters oeverlengte.

Minimaal benodigde hoeveelheid foerageergebied m.b.t. wintervoedsel (houtige gewassen):

- Voor een familie (uitgaande van gemiddeld 4 dieren): gemiddeld 2 kilometer natuurlijke oeverzone (breedte: minimaal 10 meter vanaf de waterkant) waarvan 40% bedekt is met eetbare (jonge) bomen (zachthoutoobos). Dit komt dan neer op ca. 800m.
- Voor een individueel dier: gemiddeld 0,5 kilometer natuurlijke oeverzone (breedte: minimaal 10 meter vanaf de waterkant) waarvan 40% bedekt is met eetbare (jonge) bomen (zachthoutoobos). Dit komt dan neer op ca. 200m.

Bij de bepaling van het te behouden foerageergebied zijn de volgende zaken van belang:

- Behoud foerageergebied bij voorkeur zo dicht mogelijk bij de burcht. Het te handhaven areaal foerageergebied wordt dan ook berekend vanaf de burcht rekenend.
- Alleen natuurlijk zachthoutoobos wordt meegerekend als foerageergebied. Cultuuraanplant van exoten en populieren vormen geen geschikt foerageergebied. Rietvelden vormen doorgaans ook geen geschikt foerageergebied behalve als er veel andere helophyten groeien zoals mattenbies, grote en kleine lisdodde en waterplanten.
- Bomen op zandstranden in kribvakken vormen nauwelijks geschikt foerageergebied, omdat ze vaak te ver van de waterkant liggen. Daarom worden deze niet meegenomen in de berekening van te behouden foerageergebied. Een uitzondering hierop vormen situaties waarin vastgesteld is dat bosjes in de kribvakken wel onderdeel van het foerageergebied zijn (o.b.v. vraatsporen) én buiten de kribvakken niet voldoende oeverlengte resteert (minder dan 800m in geval van een familie) om het functioneren van de vaste rust- en verblijfplaats te garanderen. In dergelijke gevallen is het soms noodzakelijk om ook bosjes in kribvakken (deels) te handhaven.
- De leeftijd van de bomen is essentieel; jonge, dunne bomen (m.n. wilgen en populieren) vormen optimaal wintervoedsel. Een nuancering op dit punt is dat oude bomen juist andere hoge natuurwaarden kunnen hebben (bv. vogels, vleermuizen, insecten).
- Gezien de doorlooptijd van het project, wordt een voorzichtig uitgangspunt gehanteerd: waar de spreiding van beversporen inclusief de kenmerken van het gebied erop duiden dat er mogelijk twee territoria aanwezig zijn, wordt voor de bepaling van het essentiële foerageergebied aangenomen dat er daadwerkelijk twee territoria aanwezig zijn. Daartoe wordt elke situatie nauwkeurig door een deskundige ecoloog beoordeeld. Daarbij wordt gebruik

gemaakt van bekende verspreidingsgegevens, inclusief een controle in het veld en, waar noodzakelijk, aangevuld met geurmerkonderzoek ter bepaling van territoriumgrenzen.

Conclusie

Omdat er hier sprake is van een familieburcht (met gemiddeld 4 dieren), dient 2000m natuurlijke oever waaronder 800m ooibos in de nabijheid van de burcht over te blijven.

3. Advies

Rond de zuidelijke inham (250m lengte) waar de beverburcht is gevestigd, is op beide oevers ooibos aanwezig en behoud van deze gehele inham levert 500m ooibos op. Deze zone ligt overigens in de stroombaan. Stroomopwaarts van deze inham groeit momenteel over een lengte van ca. 2 km ooibos op de oevers van de Maas (tussen rivierkm 142 en 144). Rijkswaterstaat Zuid-Nederland heeft aangegeven dat deze beboste oeverstrook weliswaar in een stroombaan ligt en op termijn waarschijnlijk grotendeels verwijderd zal worden, maar dat van deze oeverstrook 300m gespaard kan blijven (zie figuur 1). Dit dient dan te worden vastgelegd in het projectplan van het KRW project. Daarmee kan aan de criteria van voldoende foerageergebied worden voldaan.

Het advies is dus om de meest zuidelijke inham waar de familieburcht van de bever is gevestigd in zijn geheel te sparen en de inrichting te beperken tot de drie andere inhammen.

Het behoud van de zuidelijke inham (250m lengte) en de 300m lange zone met ooibos direct stroomopwaarts van de inham met burcht, dient te worden vastgelegd in het projectplan Waterwet voor dit KRW3project.

Er is nog gekeken naar alternatieve locaties buiten de stroombaan (bijlage 1), maar die zijn niet gevonden. Locaties aan de overzijde van de Maas kunnen niet worden benut voor compensatie omdat deze naar alle waarschijnlijkheid onderdeel uitmaken van het beverterritorium in de Eckeltsche Beek.

Bronnen

Anonymus, 2012. Soortenstandaard Bever *Castor fiber*. Versie 1.0. Dienst Regelingen, Ministerie van Economische Zaken.

Dankwoord

Dank aan Gijs Meijer van Grontmij voor het gebruik van zijn foto en de toelichting bij het veldwerk.

Bijlage 1. Mogelijkheden tot behouden foerageergebied bever rond de oever Vortumse Bergen (Grontmij).

Memo

Plaats en datum
Eindhoven, 5 december 2014

Referentienummer
335434

Kenmerk
SK/GM

Aan
Anouk Dewitte, Rijkswaterstaat Zuid-Nederland

Kopie aan
Frank Bisschoff en Tom Violier, Rijkswaterstaat Zuid-Nederland

Van

Betreft
Mogelijkheden tot behouden foerageergebied bever rond de oever Vortumsche Bergen

Doel

Rijkswaterstaat heeft Grontmij gevraagd te bekijken wat de mogelijkheden zijn om foerageergebied te behouden voor de bever die gevestigd is langs het oevertraject Vortumsche Bergen, dat onderdeel uitmaakt van het programma KRW3. Daarbij is gevraagd te bekijken welk deel van de inhammen behouden dient te worden vanwege het gegeven dat de bever zich inmiddels verplaatst heeft.

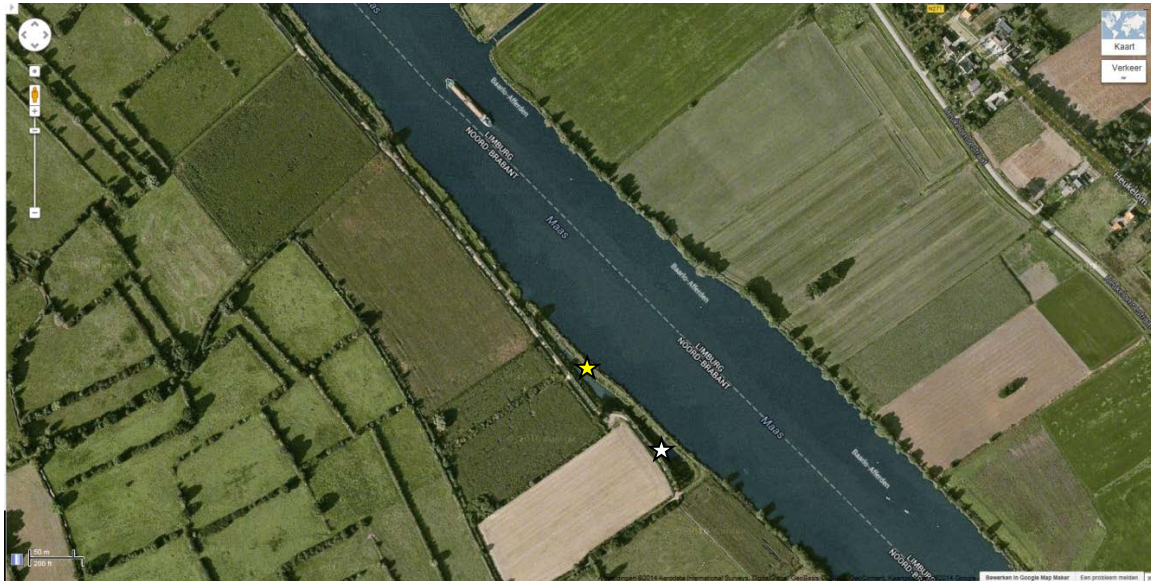
Huidige ligging burcht en effect op het ontwerp

Oevertraject Vortumsche Bergen bestaat uit vier geulen/inhammen die parallel lopen aan de Maas. Door Grontmij is in het voorjaar van 2014 aan de landzijde van de meest zuidelijke inham een beverburcht aangetroffen ter plaatse van coördinaten RD 198.246,404.282. Inmiddels is tijdens nieuw veldbezoek geconstateerd dat deze burcht inmiddels (november 2014) verlaten lijkt. Er is echter een nieuwe burcht aangetroffen ter plaatse van RD 198.177,404.358 aan de Maaszijde van deze inham.

Gijs Kurstjens heeft aangegeven dat nog 300m foerageergebied behouden dient te worden, nabij de beverburcht. De vraag vanuit het programma Stroomlijn is of deze 300m buiten de stroombaan

gevonden kan worden. In deze memo beschrijven wij een aantal varianten, deze dienen nog wel te worden overlegd door Rijkswaterstaat met Gijs Kurstjens.

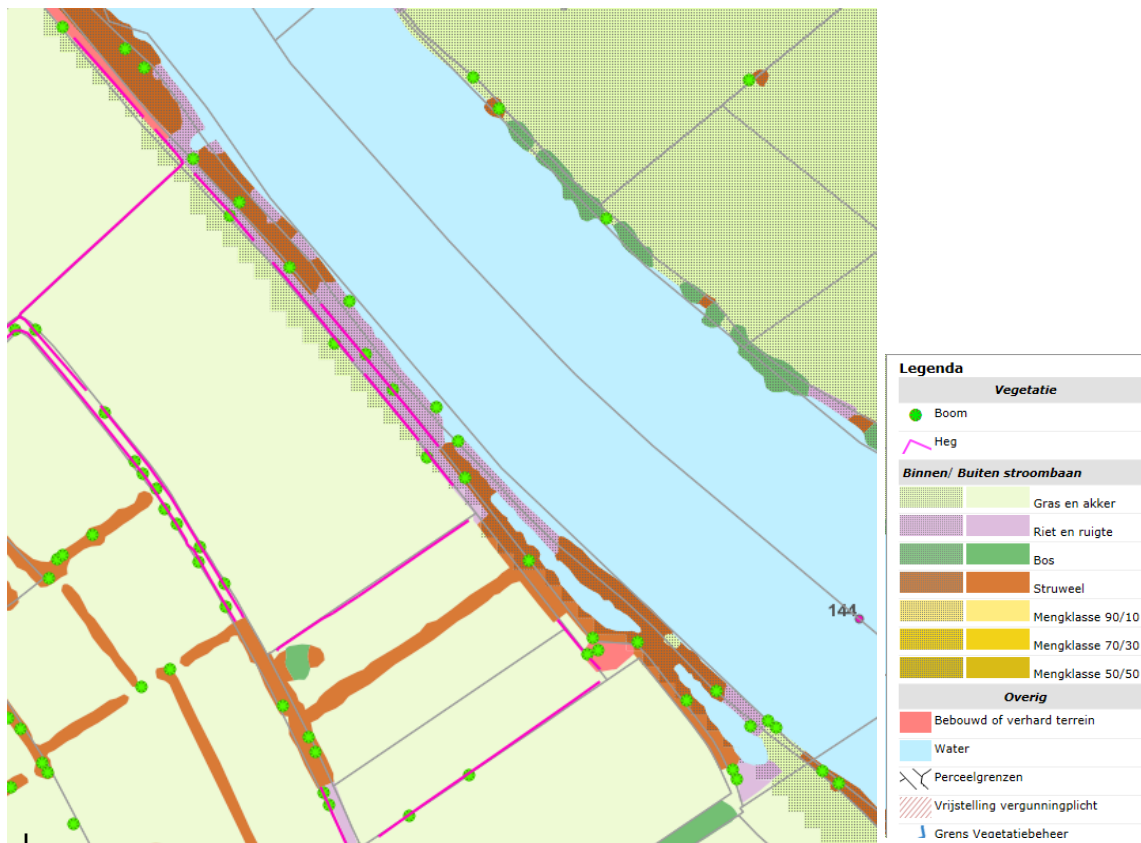
De nieuwe burcht, waarvan geconstateerd is dat deze op dit moment in gebruik is, ligt circa 50m ten zuiden van de tweede inham/geul. Omdat slechts de begroeiing in een straal van 30m rond de burcht behouden dient te worden, is het niet nodig om de tweede inham open te houden en het ontwerp daar aan te passen.

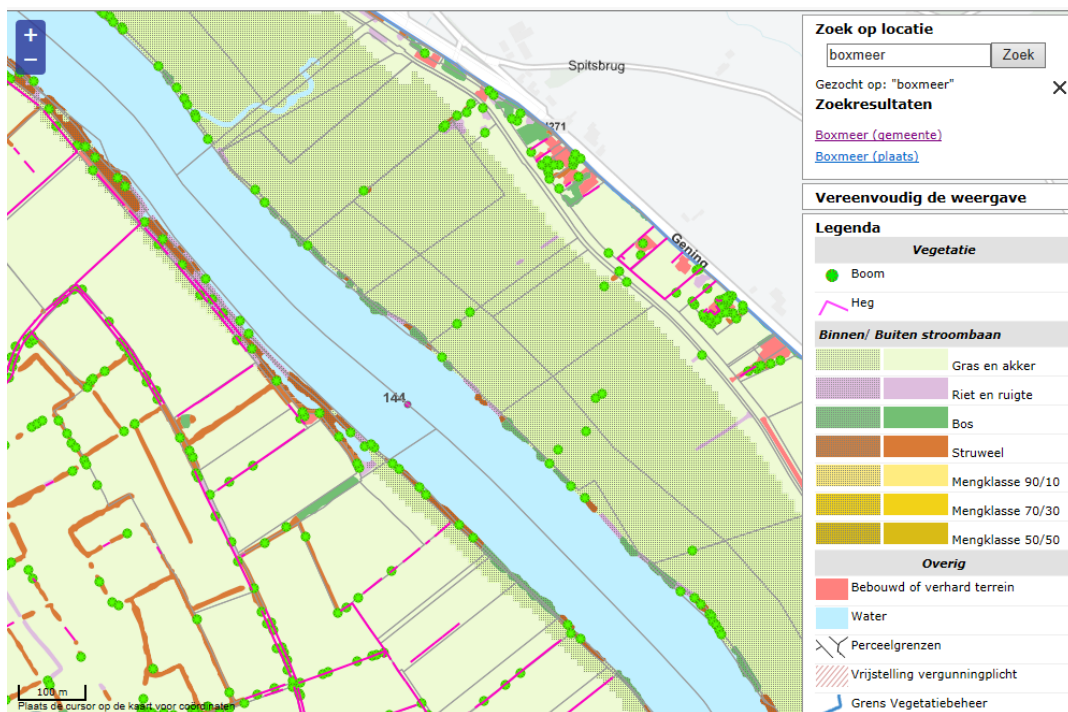
Figuur 1: Ligging van de oude burcht (witte ster) en de nieuwe burcht (gele ster)

Ligging stroombaan

In de Vegetatielegger die in oktober 2014 door Rijkswaterstaat is vastgesteld, is de stroombaan weergegeven. Het doel van de Vegetatielegger is om de toegestane vegetatieruimte in het rivierbed vast te leggen als norm waaraan het waterstaatswerk moet voldoen. Via beheer en onderhoud op basis van de Vegetatielegger wordt vervolgens voorkomen dat het doorgroeien en uitbreiden van vegetatie in het rivierbed leidt tot onverantwoord hoge waterstanden. In figuur 2 wordt de ligging van de stroombaan weergegeven ter plaatse van de oever Vortumsche Bergen. De gestippelde vegetatieklassen liggen binnen de stroombaan. Figuur 3 geeft het gebied weer rond de oever, waar geschikt foerageergebied gezocht is.

Figuur 2: Ligging van de oever op de vegetatielegger. Gestippelde delen liggen binnen de stroombaan.

Figuur 3: Ligging van de stroombaan (gestippeld) op de vegetatielegger in het zoekgebied

Oplossingsmogelijkheden foerageergebied

Functioneel foerageergebied voor de aanwezige bevers moet aan een aantal voorwaarden voldoen. Alleen zachthoutooibos wordt meegerekend als foerageergebied. Het heeft de sterke voorkeur om foerageergebied zo dicht mogelijk bij de burcht te behouden. Tevens dient het zachthoutooibos langs de waterkant gesitueerd te zijn, zodat dit makkelijk bereikbaar is voor de bever. Buiten de stroombaan is het in dit gebied niet mogelijk om foerageergebied te vinden waarmee de functionaliteit van de beverburcht is te waarborgen. De Rekgraaf is als watergang bijvoorbeeld niet geschikt, omdat deze niet direct via water te bereiken is voor de bever.

Wel zijn er mogelijke varianten binnen de stroombaan te bedenken. Hieronder zijn deze varianten gegeven, waarbij variant 1a/b en 2 de voorkeur hebben vanuit ecologisch oogpunt, omdat deze beter aan de eisen voor functioneel foerageergebied voldoen.

Variant 1a: 300m ten zuiden van de inham

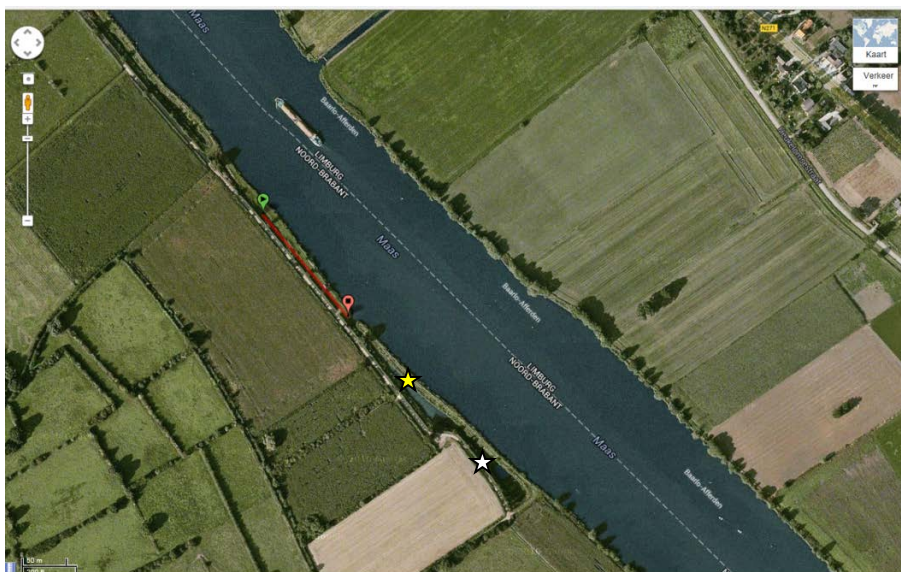
Het aanwezigefoerageergebied direct ten zuiden van de inham kan in stand gehouden worden. Dit betekent dat op een oeverstrook van 300m lengte langs de Maas geen vegetatie gekapt kan worden.

Variant 1b: 150m ten zuiden van de inham, op beide rivieroeveren

De benodigde 300m foerageergebied kan ook in stand gehouden worden aan beide zijden van de rivier. Dit betekent dat aan weerszijden van de rivier de vegetatie over 150m in stand gehouden kan worden.

Variant 2: Tweede inham (deels) in stand houden

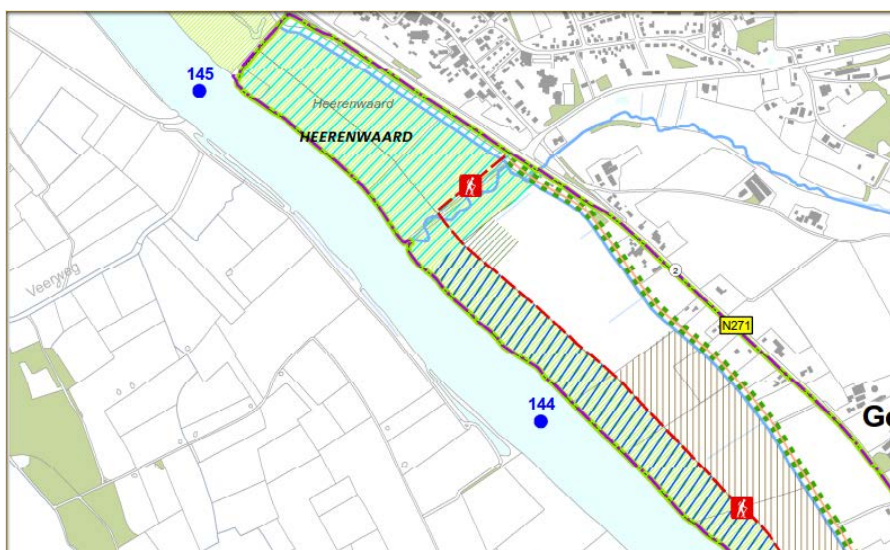
De 300m foerageergebied kan ook geprojecteerd worden ten noorden van de beverburcht. Hiermee kan het ontwerp in de tweede inham over 150m niet uitgevoerd worden en de vegetatie op beide oevers van de inham kan er niet gekapt worden (figuur 4).

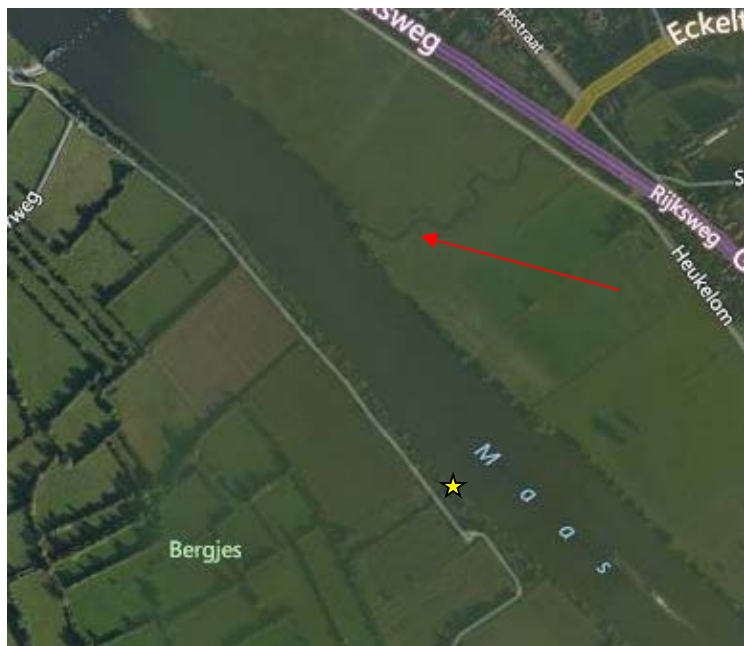
Figuur 4: De rode lijn geeft aan welke vegetatie behouden dient te worden als foerageergebied, als wordt gekozen deze binnen de tweede inham te plaatsen.(variant 2).

Variant 3: Eckeltse Beek

Afhankelijk van de wijze van herinrichting, zou het foerageergebied mogelijk ook langs de Eckeltse Beek aan de overzijde van de beek geprojecteerd kunnen worden. De Eckeltse Beek is recent heringericht, als onderdeel van de integrale gebiedsuitwerking HeukelomseBeek (zie figuur 5 en 6). De beek kan dienen als het waterlichaam wat de bever nodig heeft om zijn foerageergebied te bereiken en ligt voldoende dichtbij. Indien aan beide zijden van de beek nog wilgen of andere zachthoutvegetatie aanwezig is, kan deze beek mogelijk dienen als foerageergebied. Wel dient nog te worden nagegaan of langs de beek voldoende vegetatie aanwezig is.

Figuur 5: Uitsnede uit de maatregelenkaart voor de integrale gebiedsuitwerking Heukelomsebeek, ter plaatse van de Eckeltse Beek.

Figuur 6: Luchtfoto ter plaatse van de Eckeltse Beek (Bing maps, rode pijl). Op deze foto heeft de hermeandering in het kader van de herinrichting reeds plaats gevonden. De locatie van de beverburcht is met een gele ster weergegeven.

Conclusie

Het verplaatsen van de hoofdburcht geeft geen noodzaak tot het aanpassen van het ontwerp in de tweede inham bij de Vortumsche Bergen.

Het is niet mogelijk om het foerageergebied te projecteren op een locatie buiten de stroombaan. De benodigde 300m kan op verschillende manieren binnen de stroombaan worden ingericht.

In de belangenafweging dienen naast de ecologische afweging een aantal aspecten worden afgewogen, zoals de richting van te behouden vegetatie ten opzichte van de rivier (langs- of dwarsrichting).. Bijvoorbeeld: het behouden van vegetatie in de lengterichting van de rivier binnen de stroombaan is hydraulisch gunstiger dan in de dwarsrichting.

Wij zien het volgende beeld:

- De vegetatie bij varianten 1a, 1b en 2 staat in de langsrichting van de stroming in de rivier. Variant 3 in de dwarsrichting. Varianten 1a, 1b en 2 zijn daarmee gunstiger vanuit het Programma Stroomlijn. Bovendien is nog niet bekend of reeds vegetatie aanwezig is langs de Eckeltse Beek, mogelijk moet die worden aangeplant.
- Variant 2 valt binnen het oorspronkelijke plangebied. Eigendom en omgevingsaspecten zijn daarmee reeds afgedekt. Varianten 1a en 1b betreffen de oevers van de rivier. Deze is hoogstwaarschijnlijk in beheer (en eigendom) van de Staat. Hierdoor zal slechts beperkt omgevingsoverleg (inclusief beheeroverleg) plaats hoeven te vinden. De eigendomssituatie ter plaatse van de Eckeltse Beek is niet bekend. Daarmee is waarschijnlijk een uitgebreider omgevingsproces nodig.
- Vanuit ecologisch oogpunt hebben varianten 1a, 1b en 2 de voorkeur, omdat deze beter aan de eisen voor functioneel foerageergebied voldoen.
- Bij aanpassingen aan het ontwerp van KRW3 (alle varianten) moet beoordeeld worden of dit effecten kan hebben op de hydraulische berekeningen zoals die voor alle oevers gezamenlijk zijn uitgevoerd en die de grondslag vormen voor het projectplan waterwet.